

AVUSTURYA'DA SENDİKAL HAREKET

Aysen TOKOL*

I. GİRİŞ

Avusturya sendikaları örgüt yapıları, oluşumuna katkıda buldukları gönüllü işbirliği ve dayanışma sistemi ile dünya sendikacılık hareketinin ilginç örneklerinden birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada Avusturya sendikalarının tarihsel gelişimi, yapısı ve faaliyetleri üzerinde durulacak, gönüllü işbirliği ve dayanışma sisteminin işleyişi incelenecektir.

II. TARİHSEL GELİŞİM

II.1. 1867-1918 Dönemi

Avusturya'da bir yandan sanayileşmenin yetersizliği diğer yandan yasal ve siyasi engeller sendikaların kuruluşunu geciktirmiştir¹. Ülkede XIX. yüzyılın ilk yarısında karşılıklı yardımlaşma toplulukları kurulmuş ise de bunları modern anlamda sendikalar olarak kabul etmek güçtür. Yardımlaşma topluluklarının ilki 1824 yılında basım işçileri tarafından yukarı Avusturya'nın başkenti Linz'de oluşturulmuştur². Avusturya'da sendikalar ancak örgütlenme ve toplantı özgürlüğünü kabul eden 1867 ve 1870 yasalarından sonra gelişme gösterebilmişlerdir³. Ancak monarşi yönetimi sırasında sendikalar üzerindeki baskı sürdürülmüştür.

Ülkede ilk konfederasyon 1893 yılında sosyal demokrat görüşe sahip yerel ve mesleki sendikaların birleşmesi ile "Avusturya Sendikalar Komisyonu" adı altında oluşturulmuştur. 1900'lü yıllarda da "Sosyal

* Doç. Dr.; Uludağ Üniv. İİBF Çalışma Ekonomisi Bölümü

1 ILO (1986:24)

2 ETUI (1985:27)

3 ILO (1986:24)

Hıristiyan Parti'nin desteği ile hıristiyan sendikalar kurulmuştur⁴. Hıristiyan sendikalar 1909 yılında bir üst örgütün çatısı altında birleşmişlerdir. Ayrıca imparatorluğu oluşturan çeşitli etnik gruplar kendi sendikalarını kurmuşlardır. Bu nedenle ülkede 1918 yılına kadar sendikal hareket içinde bütünleşme sağlanamamıştır⁵.

II.2. 1918-1933 Dönemi

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 1918 yılında parçalanmış, İmparatorluk toprakları üzerinde yeni devletler kurulmuştur. Bu devletlerden biri olan Avusturya'da 12 Kasım 1918 tarihinde cumhuriyet ilan edilmiş, 1919 yılı Şubat ayında yapılan kurucu meclis seçimlerinde sosyal demokratlar, Sosyal Hıristiyan Parti'ye karşı üstünlük sağlamışlardır. Sosyal demokratlar iktidar yıllarında komünistler ile mücadele etmişler⁶, sendikaların güçlenmesini sağlayan çeşitli yasalar çıkarmışlardır.

1919 yılında çıkarılan yasalarla iş konseylerinin kurulması öngörülmüş, toplu sözleşme sistemi düzenlenmiştir⁷. 1920 yılında da "İşçi Odası Yasası" çıkarılmıştır. Yasa her federe devlette işçilerin zorunlu olarak üye oldukları İşçi Odası kurulmasını öngörmüştür.

İmparatorluk yıllarında sendikalar, ilk olarak 1848'de kurulan 1850 yılında yasa ile düzenlenen, işverenleri kamuoyuna ve hükümete karşı temsil eden ve parlamentoya milletvekili gönderme hakkına sahip bulunan Ekonomik Odaya benzer İşçi Odası kurulması için çaba harcamışlardır. İşçilerin seçme hakkından yoksun oldukları bu dönemde İşçi Odaları işçiler açısından büyük önem taşımış ancak gerçekleştirilememiştir.

1920 yasa ile oluşturulan İşçi Odaları işçilere seçme hakkı tanındığından ve işçilerin büyük bölümü Sosyal Demokrat Parti tarafından parlamentoda temsil edildiğinden sınırlı bir fonksiyona sahip olmuş, birbiri ile mücadele eden sendikal hareket içinde koordinasyon rolü üstlenmiştir⁸. Sosyal Demokrat Parti'nin iktidar olduğu süre içinde sosyalist sendikalar güçlerini artırmışlardır.

Ülkede 1920 yılında iktidar değişikliği olmuş, seçimlerde Sosyal Hıristiyan Parti, Sosyal Demokrat Parti'ye üstünlük sağlamıştır. Parti 1934 yılına kadar iktidarda kalmıştır⁹.

4 ETUI (1986:2)

5 ILO (1986:24)

6 Büyük Larousse (3:1070)

7 ILO (1986:24)

8 Tomandi (1987:214-215)

9 Büyük Larousse (3:1070)

1920 ve 1930'lu yıllar sosyalist sendikalar için güç yıllar olmuştur. Sosyalist sendikalar; hıristiyan, nasyonalist ve işverenlerce desteklenen bağımsız sendikalara karşı mücadele vermek zorunda kalmışlardır. 1921 yılında sosyalist sendikalar 1 milyonun üzerinde işçiyi örgütlerken bu sayı 1929 ekonomik bunalımının da etkisi ile 1932 yılında 520.000'e düşmüştür¹⁰. Aynı dönemde Sosyal Hıristiyan Parti ile yakın ilişki kuran hıristiyan sendikalar¹¹, nasyonal sosyalist sendikalar ve 1928 yılından sonra¹² 1918 yılından başlayarak uyuşmazlık bölgelerinde Slavlara karşı savaşmak üzere kurulan Heimwehren milisleri¹³ ile yakın bağlantı içine giren bağımsız sendikalar güçlenmişlerdir¹⁴. Heimwehren milislerine karşı sosyalistler de işçi milisleri oluşturmuşlar, bunları "Cumhuriyetçi Savunma Birliği" içinde örgütlemişlerdir.

1932 yılında şansöyeliğe getirilen Rallfuss sosyalistlere ve nasyonel sosyalistlere karşı mücadele başlatmıştır. 1933 Haziran ayında Nazi Partisi kapatılmıştır. 1934 yılında Linz ve Viyana ayaklanmaları sırasında Cumhuriyetçi Savunma Birliği dağıtılmış, Sosyal Demokrat Parti'nin faaliyetine son verilmiştir.

II.3. 1934-1938 Dönemi

1934 yılında yeni anayasa yürürlüğe girmiş, Avusturya faşizm ve Leo XII. papalık genelgesindeki toplumsal ilkelerden esinlenen korporatif bir devlete dönüşmüştür. Devlet Sosyal Hıristiyan Parti ve resmi hale getirilen Heimwehren'lere dayandırılmıştır¹⁵.

Aynı yıl sosyalist sendikalar feshedilmiş, işçi ve işverenler hıristiyan sendikacılar tarafından yönetilen ve hükümetin denetiminde bulunan tek bir örgüt çatısı altında toplanmışlardır¹⁶. Örgüte üyelikte gönüllülük esası benimsenmiş, İşçi Odaları sıkı bir denetim altına alınmıştır¹⁷.

II.4. 1938-1945 Dönemi

1938 Mart'ında Avusturya Almanlar tarafından işgal edilmiş, 13 Aralık 1938 tarihinde de Avusturya Almanya'ya bağlanmış, ülke doğrudan Berlin'e bağlı bir vali tarafından yönetilmiştir¹⁸. Almanlar tüm örgütleri

10 Karlofer, Pelinke (1993:16)

11 ETUI (1985:3)

12 ILO (1986:25)

13 Büyük Larousse (3:1070)

14 ILO (1986:25)

15 Büyük Larousse (3:1070)

16 Karlofer, Pelinke (1993:16)

17 ILO (1986:25)

18 Büyük Larousse (3:1070)

ortadan kaldırmışlar yerine nasyonel sosyalist örgütler oluşturmuşlardır¹⁹. İşçi ve işverenler zorunlu olarak devlet tarafından denetlenen "İşçi Cephesi" içinde biraraya getirilmiş, ücret ve çalışma koşulları kamu otoriteleri tarafından belirlenmiştir²⁰.

Nazi işgali sırasında önceden birbiri ile düşman olan tüm sendika liderleri siyasi düşüncelerinden dolayı tutuklanmış, öldürülmüş, nasyonel sosyalist toplama kamplarında aynı muamelelerle karşı karşıya kalmışlardır²¹.

Avusturya II. Dünya Savaşı'nda Alman'ların yanında yer almış, savaş sırasında büyük zarar görmüştür. Ülke savaşın sonuna doğru bir yandan batılı müttefiklerin diğer yandan SSCB'nin işgali ile karşılaşmıştır. 1945 yılında Almanya'nın yenilmesi üzerine Avusturya Almanya'dan ayrılmış, daha sonra ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB tarafından işgal edilmiştir²².

II.5. II. Cumhuriyet Dönemi

İşgal kuvvetleri sosyalist ve muhafazakârların kendi partilerini oluşturmalarına izin vermiş, bunun üzerine Sosyal Hıristiyan Parti'nin mirasçısı "Avusturya Halk Partisi-OVP" ile Sosyal Demokrat Parti'nin mirasçısı "Avusturya Sosyalist Partisi-SPO" kurulmuştur²³. SPO işçiler ve sosyalist görüşlü sendikacılar tarafından, OVP çiftçiler, işverenler ve kamu görevlileri tarafından desteklenmiştir²⁴. Öte yandan geçmişteki acı tecrübelerin etkisi ile tüm siyasi görüşleri bünyesinde toplayan partilerüstü nitelikte "Avusturya Sendikalar Konfederasyonu-ÖGB" kurulmuştur²⁵.

Savaş sonrasında tüm sosyal kesimler işgalci güçlere karşı direnmek, ekonomik zorluklarla mücadele edebilmek işbirliği içine girmişler, toplumsal bir bütünleşme gerçekleştirmişlerdir. 1945 yılında OVP ve SPO arasında koalisyon hükümeti oluşturulmuş, iki siyasi parti arasındaki "büyük koalisyon" 1966 yılına kadar devam etmiştir. Büyük koalisyonun katkıları ile toplumsal bütünleşme ülkenin 1955 yılında tam bağımsızlık kazanmasını sağlamıştır.

Koalisyon süresince iki siyasi parti ve örgütlü çıkar grupları arasındaki yakın ilişki ekonomik politikanın şekillendirilmesinde işçi ve işveren örgütlerinin doğrudan etkili olmalarını sağlamıştır. 1947 yılında "Federal Ekonomik Oda", "Avusturya İşçi Odaları Konseyi", Avusturya

19 Tomandi (1987:215)

20 ILO (1986:25)

21 Tomandi (1987:215)

22 Temel Britanica (2:209)

23 Büyük Larousse (3:1070)

24 ÖGB (1990:5)

25 ETUI (1985:5)

Sendikalar Konfederasyonu ve "Avusturya Tarım Odaları Konseyi" temsilcileri biraraya gelerek "Ekonomik Komisyonu" oluşturmuşlardır. Komisyon ekonomik sorunların tartışıldığı bir forum olmuş, 1947 ve 1950 yılları arasında tarafların pazarlık güçlerini gönüllü olarak sınırladıkları 5 ücret ve fiyat anlaşmasını kabul etmiştir.

1951 yılında federal hükümet, hükümet temsilcilerinin de komisyona katılması ve komisyonun kamu organı niteliği kazanması için bir yasa çıkarılmasını sağlamış, komisyon "Ekonomik Direktörlüğe" dönüştürülmüştür. Ancak ekonomik politika alanında karar alma yetkisine sahip Ekonomik Direktörlük Anayasa Mahkemesi tarafından Federal Anayasa'ya aykırı bulunmuştur. Bunun üzerine 1957 yılında Federal Ekonomik Oda'nın başkanı Julius Raab ve Avusturya Sendikalar Konfederasyonu Johann Böhm'ün girişimleri ile "Pariter Ücret ve Fiyat Komisyonu" oluşturulmuştur. Komisyon fiyat ve ücret artışlarını azaltmayı amaçlamıştır. 1963 yılında da "Ekonomik ve Sosyal Sorunlar Danışma Komitesi" kurulmuştur.

1966 genel seçimlerinde Avusturya Halk Partisi seçimleri kazanarak tek başına hükümet kurmuştur. Parti iktidarda kaldığı süre içinde 1945 yılından sonra ekonomik ve sosyal taraflar arasında gerçekleştirilen işbirliği ve dayanışmanın sürdürülmesine özen göstermiştir. Pariter Komisyon hükümet ve parlamentodaki karşıt gruplar arasındaki siyasi anlaşmazlıklardan etkilenmeyen kurumsallaşmış işbirliğini temsil ettiğinden Halk Partisi'nin tek başına iktidar olduğu dönemde gücünü sürdürmüştür. Benzer durum Sosyalist Parti'nin tek başına iktidar olduğu dönemde de devam etmiştir. Sosyal taraflar arasındaki işbirliği siyasi yapıdaki değişimlerden etkilenmeden günümüze kadar devam etmiştir²⁶.

III. ÖRGÜT YAPISI

Avusturya'da sendikalar temelde işkolu esasına göre örgütlenmekte, ayrıca az sayıda meslek sendikasına rastlanmaktadır. Diğer ülkelerden farklı olarak işçi ve işveren tarafında tarihsel faktörlere, Avusturya toplumunun korporatist yapısına, bürokratik geleneğine, devlet ve otoriteye bakış açısına bağlı olarak dual bir örgüt yapısı sözkonusudur²⁷.

- Avusturya Sendikalar Konfederasyonu

Örgüt kamu ve özel sektörde faaliyet gösteren ve 1.583.480 kişiyi

26 ÖGB (1990:5)

27 ILO (1986:33-34)

örgütleyen 14 sendikayı içermektedir²⁸. ÖGB diğer ülkelerdeki üst örgütlere oranla daha merkezi bir yapıya sahiptir. Tüzüğü gereği sendikalar ÖGB'nin bağımlı organları olup, hukuken kendi adlarına değil ÖGB adına hareket etmektedirler. ÖGB'nin verdiği yetki çerçevesinde sendikalar ilgili işkolları için birlikte pazarlık yapmaktadırlar. Sadece ÖGB tek başına toplu sözleşme yapabilme ehliyetine sahiptir. ÖGB sendikalarda çalışanların işvereni durumundadır. Üyelik aidatları konfederasyonunun ilgili organlarında belirlenmekte, daha sonra konfederasyon organlarında belirlenen esaslara göre konfederasyon ile sendikalar arasında paylaştırılmaktadır. Uygulamada konfederasyon ile sendikalar arasında görüş farklılığı sözkonusu olmadığından sendikalar kendileri ile ilgili konularda karar verme yetkisine sahiptirler. ÖGB federe, bölge ve yerel düzeyde örgütlenmiştir.

ÖGB yönetim organları doğrudan seçim yolu ile belirlenmemekte, yönetim organlarındaki görevler siyasi fraksiyonlar arasında dağılmaktadır. İş konseyleri seçim sonuçları fraksiyonların organlardaki dağılımını belirlemektedir. ÖGB içinde sosyalist, hıristiyan ve komünist fraksiyonlar bulunmaktadır. Bu fraksiyonlar içinde sosyalistler etkilidirler.

- İşçi Odaları

Günümüzdeki yapılarına 19 Mayıs 1954 tarihinde çıkarılan federal yasa ile kavuşmuşlardır. İşçi Odaları bazı istisnalar dışında tüm çalışanların zorunlu olarak üye oldukları kamu örgütlerdir. Tarım ve ormancılık sektörü için ayrı İşçi Odaları bulunmaktadır. Her federe devlette bir işçi odası kurulması zorunludur. Halen 9 federe İşçi Odası ile federal düzeyde kurulmuş Avusturya İşçi Odaları Konseyi bulunmaktadır.

Sendikaların talepleri üzerine oluşturulan İşçi Odaları ile sendikalar arasında yoğun bir işbirliği sözkonusudur. İşçi Odaları sendikaları bütünleyici, destekleyici örgütler olarak faaliyet göstermekte, sendikaların yükünü hafifleten geniş bir faaliyet alanına sahip bulunmaktadırlar. Yasa tasarıları üzerine görüş bildirmekte, taslaklar hazırlamaktadırlar. Yaklaşık 100'e yakın danışma komite ve komisyonuna katılmakta, iş mahkemesinde üyelerini temsil etmektedirler. Ayrıca üyelerine eğitim, sosyal sigortalar, vergi ve iş yasası ile ilgili konularda bilgi ve danışma hizmeti sağlamaktadırlar.

Odalar ekonomik ve sosyal konularda sendikalara ışık tutmak amacı ile araştırmalar yapmakta, raporlar hazırlamaktadırlar. Ayrıca sendika yöneticileri ile iş konseyleri delegelerinin eğitimlerinde önemli rol oynamaktadırlar. Genel eğitim ve işçi eğitimine yönelik çalışmaları da bulunmaktadır. İşçi Odaları ile sendikalar arasındaki işbirliği ve bütünlüğün temelinde sendikaların odalar üzerindeki etkinliği büyük rol oynamaktadır.

28 ÖGB (1993:1)

İşçi Odalarının genel kurullarını siyasi fraksiyonlar tarafından belirlenen listelere göre seçilmiş sendikacılar oluşturmaktadır. Ayrıca Sendika temsilcileri odaların uzmanlık komitelerinde, idari komitelerinde ve başkanlığında yer almaktadırlar. ÖGB'nin federe veya federal düzeyde başkanı İşçi Odasının başkanlığını yürütebilmekte, aynı kişi bir federe devletin İşçi Odası Başkanı, Avusturya İşçi Odaları Kongresi Başkanı, ÖGB'e bağlı bir sendikanın başkanı olabilmektedir.

- Ekonomik Odalar

Günümüzdeki yapılarına 24 Haziran 1946 tarihinde çıkarılan yasa ile kavuşmuşlardır. Ekonomik Odalar işletmelerin zorunlu olarak üye oldukları kamu örgütleridir. Ülkede her federe devlette oluşturulan 9 Ekonomik Oda ve federal düzeyde kurulmuş bir Federal Ekonomik Oda bulunmaktadır. Federal Ekonomik Oda, Avusturya'daki tüm işletmelerin çıkarlarını temsil etmektedir. Odalar ticaret, sanayi, ulaşım, turizm, esnaf ve sanatkâr, para kredi ve mali kurumlar olmak üzere 6 sektörde faaliyet gösteren kamu ve özel sektör işletmelerini örgütlemektedir. Tarım ve orman sanayi federe yasalar tarafından yönetilen ayrı odalara sahiptir. Federe devletlerin tarım odaları federal düzeyde "Avusturya Tarım Odaları Konseyi"ni oluşturmaktadır. Ekonomik odalar karmaşık bir örgütlenme yapısına sahiptir. Federe ve federal düzeyde altı sektöre göre altı bölüme ayrılmakta her bölüm kendi içinde 100'den fazla bransa bölünmektedir. Ekonomik Odalar İşçi Odalarına benzer şekilde faaliyet göstermekte, ayrıca toplu pazarlık faaliyeti içinde yer almaktadırlar.

- İşveren Örgütleri

Ekonomik Odalar dışında basım, banka, sigorta ve sanayi alanlarında kurulmuş çok sayıda gönüllü üyeliğe dayalı işveren örgütü bulunmaktadır. Bu örgütler içinde en önemlisi "Avusturya Sanayiciler Birliği"dir. Birlik özel ve tüzel kişileri üye kabul etmekte, özel sektördeki işletmelerin yanısıra bazı kamu teşebbüslerini de örgütlemektedir. Birlik sanayi işletmelerinin yanısıra hizmet sektöründeki işletmeleri de içermektedir. Birliğin örgüt yapısı Ekonomik Odalardan farklı olup bölge ve özel komitelere dayalıdır. Birlik üyelerinin çıkarlarını kamu otoritelerine karşı temsil etmekte, üyelerine hukuki yardım ve eğitim hizmeti sağlamaktadır. Diğer işveren örgütleri ise Ekonomik Odaların dışında kendi üyeleri için toplu pazarlık faaliyeti içinde yer almaktadırlar. Ekonomik Odalar ile işveren örgütleri arasında yakın bir ilişki sözkonusudur. İşveren örgütlerinin bazı yöneticileri Ekonomik Odaların yönetim kademelerinde yer alabilmektedir²⁹.

29 ILO (1986:24)

IV. SENDİKALAŞMA ORANI

Avusturya'da işçilerin yanısıra kamu görevlileri de sendikalaşma hakkına sahiptir. Polislere ve bazı özel kısıtlamalarla birlikte silahlı kuvvetler personeline sendikalaşma hakkı tanınmıştır. Kamu görevlilerinin sendikalaşma hakkı genel olarak sendikalara uygulanan yasalarla tanınmış ve düzenlenmiştir³⁰. Avusturya'da sendikalaşma oranı 1988 yılı itibarı ile % 45.7'dir. Sendikalaşma oranı 1970'lerden bu yana azalma kaydetmektedir³¹.

V. TOPLU PAZARLIK

Avusturya'da II. Cumhuriyetin başında toplu pazarlık sistemi yeniden düzenlenmiş, 1947 yılında Toplu Sözleşme Yasası çıkarılmıştır. Yasa 1973 yılında Toplu İş İlişkileri Yasası ile birleştirilmiştir³².

Toplu pazarlıkta işçi tarafını İşçi Odaları oluşturmaktadır. Odalar dışındaki örgütlerin toplu sözleşme ehliyetine sahip olabilmeleri için³³ 1973 tarihli İş İlişkileri Yasası'na göre³⁴ Merkezi Uzlaştırma Ofisi'ne başvurmaları zorunludur. Ofis yeterli sayıda üyeye sahip olan, meslek ve yer bakımından geniş bir alanda faaliyet gösteren, kapsamlı bir faaliyette bulunan, karşı taraftan bağımsız hareket eden örgütlere ehliyet tanımak zorundadır. Uygulamada beyaz ve mavi yakalı işçiler için ÖGB pazarlık tarafını oluşturmaktadır³⁵. ÖGB'e üye sendikalar tüzel kişiliğe sahip olmadıkları için birlikte pazarlık yapmakta, sözleşme ÖGB tarafından veya ÖGB adına sendikalar tarafından imzalanmaktadır. İşçi Odaları toplu sözleşme ehliyetine sahip olmakla birlikte toplu pazarlık faaliyetinin dışında kalmaktadır.

İşveren tarafında Ekonomik Odalar toplu sözleşme ehliyetine sahiptir. Federal Ekonomik Oda ile Federe Ekonomik Odaya bağlı meslek örgütleri tüzel kişiliğe sahip oldukları için kendileri adına toplu sözleşme imzalayabilmektedirler³⁶. Diğer işveren örgütleri de kendi alanlarında toplu pazarlık faaliyeti içinde yer alabilmektedirler. Bazı kamu örgütleri ve büyük dernekler dışında işverenlerin bireysel olarak toplu sözleşme yapma ehliyetleri bulunmamaktadır. Avusturya hukukuna göre toplu sözleşme ehliyeti olan bir örgütü toplu sözleşme yapmaya zorlamak sözkonusu değildir.

30 Gülmez (1990:162-163)

31 OECD (1991:101)

32 ILO (1986:52)

33 Tomandi (1987:223)

34 ILO (1986:46)

35 Tomandi (1987:223)

36 ILO (1986:52)

Avusturya'da toplu sözleşmeler farklı düzeylerde gerçekleştirilebilmekte, sözleşmelerin uygulama alanını toplu sözleşme tarafları belirlemektedir. Toplu sözleşmeler ulusal, işkolu ve işletem düzeyinde uygulanmaktadır. Ulusal sözleşmeler ÖGB ile Federal Ekonomik Oda arasında yapılmakta, genel bir çerçeve belirlemektedir. Ulusal sözleşmeler sınırlı bir uygulama alanına sahiptir.

Avusturya'da işkolu sözleşmeleri yaygındır. İşkolu sözleşmeleri ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde uygulanmaktadır. Ayrıca birbiri ile bağlantılı işkolları için tek bir sözleşme de yapılabilmektedir. Genel işkolu sözleşmelerinin yanında belirli sorunlar veya belirli işçi grupları için ayrı ve özel sözleşmeler gerçekleştirilebilmektedir.

Avusturya hukukuna göre toplu sözleşmeler özel hukuk sözleşmeleridir. Yazılı olarak yapılmak ve yetkili kamu organına tevdi edilmek zorundadır. Ülkede toplu sözleşmeler belirli veya belirsiz bir süre için yapılmaktadır. Genel çerçeveyi belirleyen sözleşmeler genelde belirsiz süreli buna karşılık ücret sözleşmeleri işkollarına göre değişmekle birlikte belirli sürelidir.

Avusturya hukukuna göre toplu sözleşmeler Ekonomik Odalar tarafından yapıldığı bu odalara da o meslek grubundaki tüm işletmeler zorunlu olarak üye oldukları için toplu sözleşmeler kural olarak meslek grubundaki tüm işletmeleri kapsamaktadır. Buna bağlı olarak imzalanan toplu iş sözleşmesinden işletmede çalışan işçiler sendikaya üye olup, olmadıklarına bakılmaksızın yararlanabilmektedirler. İşçilerin ayrıca bir dayanışma aidatı ödemeleri sözkonusu değildir. Öte yandan işletmeler genelde Ekonomik Odaların birden fazla meslek grubu veya birliğine üye oldukları için işletmenin birden fazla toplu sözleşmenin kapsamına girmesi olağandır. Bu durumda bu işletmede sadece bir toplu iş sözleşmesinin uygulanması sözkonusudur.

Avusturya'da Ekonomik Oda dışındaki işveren örgütlerinin toplu pazarlık yapması halinde Ekonomik Odaların yapmış olduğu toplu sözleşme bu örgütün üyeleri bakımından yürürlükten kalkmaktadır. İşveren örgütünün yapmış olduğu toplu sözleşmeden sadece bu örgüte üye işverenler yararlanmaktadır. İşveren örgütüne üye olmayan işverenlerin haksız rekabet yapmalarını engellemek amacı ile yasa koyucu işçi sendikalarına toplu sözleşmenin teşmil edilmesini talep etme hakkı tanımıştır. Bir toplu sözleşmenin teşmil edebilmesi için ise işkolu ve yer bakımından kendi geçerlilik alanı içindeki işçilerin yarısından çoğunu kapsamış olması gereklidir. Bu durumda toplu sözleşme Merkezi Uzlaştırma Ofisi tarafından "statü" olarak ilan edilmektedir.

Toplu sözleşme ehliyetine sahip işveren örgütünün bulunmadığı durumlarda ilgili kamu organı işçi sendikalarının talebi üzerine asgari ücretleri emredici olarak saptayabilmektedir. Statü ve Asgari Ücret Tarifeleri toplu

sözleşmenin imzalanması halinde yürürlükten kalkmaktadır. Uzlaştırma Ofisi sözleşmenin kapsamını genişletebilmekte ancak içeriğini belirleyememektedir. Sadece talep halinde asgari ücretlerle ilgili hükümlerde değişiklik yapabilmesi sözkonusudur³⁷.

VI. EKONOMİK VE SOSYAL DİYALOG

Avusturya'da taraflar arasında ekonomik ve sosyal diyalog en etkili şekilde Pariter Ücret ve Fiyat Komisyon'unda gerçekleştirilmektedir. Komisyon Federal Şansölye'nin başkanlığında hükümet temsilcileri ile 4 çıkar grubunun her birinden 2 temsilciden oluşmaktadır. Ayrıca komisyon toplantılarına danışmanlar da katılmaktadır. Komisyon ve alt komitelerde kararlar, komisyon yasa ile oluşturulmadığından ve katılım gönüllü olduğundan, ittifakla alınmaktadır.

Komisyon genelde ayda bir toplanmakta, alt komitelerde ittifak sağlanmayan fiyat ve ücret konularında son başvuru organı olarak görev yapmaktadır. Her toplantıda komisyon başkanının tavrı ekonomik politikaların tartışılması yönündedir. Ayrıca Pariter Komisyon'un üyeleri temel politikayı gözden geçirmek için toplanabilmektedir. Bu tür toplantılara Merkez Bankası'nın başkan ve başkan yardımcısı ve Avusturya Ekonomik Araştırma Enstitüsü Direktörü de katılmaktadır. Pariter Komisyon hükümetin ekonomik konulardaki kararlarını etkileme gücüne sahip değil ise de tartışmalar tarafların görüşlerinin belirlenmesine ve karşılıklı uzlaşma sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Hükümetlerin tümü ekonomik ve sosyal tarafların onayı ile ekonomik politikayı şekillendirmeye özen göstermektedirler. Sosyal tarafların benimsemediği bir ekonomik politikanın uygulanması güçtür.

Pariter Komisyon özel bir Ücret Komitesi'ne sahip bulunmaktadır. Komite işçi ve işveren temsilcilerinden oluşmaktadır. Başkanlık Federal Ekonomik Oda ile Avusturya Sendikalar Konfederasyonu arasında değişmektedir. Komitenin görevi yeni ücret görüşmelerini onaylamak veya reddetmektir. Onay ücret artışları konusunda görüşmelerin başlaması için taraflara izin verilmesini ifade etmektedir. Ücret Komitesi'nin yeni ücret görüşmelerine izin vermesi toplu sözleşmelerin geçerli olacağı sürenin belirlenmesine ve dengeli bir ücret politikası oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Komitenin sözleşmenin içeriğini belirlemesi sözkonusu değildir. Sendikalar alt komiteye sadece konfederasyon yolu ile başvurabildiğinden bu durum konfederasyonun sendikaların ücret politikalarını koordine etmesini de mümkün kılmaktadır. Sendikaların Pariter komisyondan onay almadan toplu pazarlık görüşmelerine başlaması sözkonusu değildir.

37 Tomandi (1987:223-229)

Fiyat sorunları Fiyatlar Alt Komitesi'nin sorumluluğundadır. Komite 4 çıkar grubu temsilcisi, Ekonomi Bakanı ve Maliye Bakanı'ndan oluşmaktadır. Komitenin başkanlığını Federal Ekonomik Oda temsilcisi yapmaktadır. Komite fiyat artışlarında istikrar sağlamaya çalışmaktadır. Komitenin doğrudan yaptırım gücü olmadığından etkisi üyelerinin otoritelerine bağlıdır. İşveren örgütleri Fiyat Komitesi veya Pariter Komisyonu'nun fiyat artışlarını onaylaması halinde üyelerinin fiyatları artırmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Komitenin fiyatların üst sınırını belirleme yetkisi temel gıda maddeleri ve enerji üretimi ile sınırlıdır. Komite gönüllü işbirliğine dayandığından fiyat artışlarını tümü ile engelleyememekte, kârlar üzerinde karar verici etki oluşturamamaktadır.

Ekonomik ve Sosyal Sorunlar Danışma Komitesi ise 4 çıkar grubunun her biri tarafından atanan 3'er uzmandan oluşmaktadır. Ayrıca alt gruplarda yönetim, ekonomi alanlarındaki ve üniversitelerdeki uzmanlardan yararlanılmaktadır. Komite ekonomik politika ile ilgili konularda analizler yapmakta, öneriler oluşturmaktadır. Komitenin önerileri yayınlanmadan önce çıkar grupları temsilcileri tarafından onaylandığından özel bir önem taşımaktadır³⁸.

VII. TOPLU İŞ UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ

Avusturya'da iş uyuşmazlıkları son derece sınırlıdır. Taraflar arasındaki sosyal diyalog uyuşmazlıkların grev ve lokavta gitmeden çözümlenmesini sağlamaktadır. Ülkede grev ve lokavt konusunda yasal düzenlemeler bulunmamakta, çok sınırlı sayıda yağrı kararına rastlanmaktadır. Taraflar grev ve lokavtın yasal ve diğer yollarla kurallara bağlanmasına karşı çıkmaktadırlar.

Avusturya'da hak uyuşmazlıklarında greve gidilmesi sözkonusu değildir. Hak uyuşmazlıkları iş mahkemeleri veya gönüllü uzlaştırma tarafından çözümlenmektedir. Çıkar uyuşmazlıklarında ise grev en son başvurulacak yol olarak görülmektedir. Toplu pazarlık görüşmelerinin anlaşmazlıkla sonuçlanması halinde hukuken düzenlenmiş bir arabuluculuk ve uzlaştırma birimi bulunmamaktadır. Bu durumda sosyal tarafların başkanları arabulucu görevini yerine getirebilmektedirler. Özel önem taşıyan hallerde hükümet üyeleri arabuluculuk yapabilmektedir. İş konseyleri ve kamu görevlilerinin grev hakkı bulunmamaktadır³⁹.

38 ÖGB (1990:10-13)

39 ILO (1986:84-90); Tomandi (1987:227, 236-238)

VIII. SİYASİ PARTİLERLE İLİŞKİLER

ÖGB ile siyasi partiler arasındaki ilişkiler ÖGB(e üye sendikaların siyasi eğilimlerine göre belirlenebilmektedir. ÖGB içinde örgütsel ihtiyaçlara ve tarihi faktörlere bağlı olarak siyasi fraksiyonlar oluşturulmuştur. Halen 3 fraksiyon etkindir. Bunlar sosyalistlerin oluşturduğu sosyalist fraksiyon FSG, Hıristiyan sendikacıların oluşturduğu Hıristiyan fraksiyon FCG ve komünistlerin oluşturduğu komünist fraksiyondur. Halen en güçlü fraksiyon FSG'dir. Bunu FCG izlemektedir⁴⁰.

ÖGB içindeki siyasi fraksiyonlarla partiler arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Sosyalist fraksiyon Avusturya Sosyalist Partisi ile yakın ilişki içindedir. Fraksiyon aynı zamanda partinin işçi grubunu temsil etmektedir. Hıristiyan fraksiyon Avusturya Halk Partisi ile yakın ilişki içindedir. Parti ayrıca kendi içinde ayrı bir işçi grubu oluşturmuştur⁴¹. Komünist fraksiyon ise Avusturya Komünist Partisi ile yakın ilişki kurmuştur⁴².

Avusturya'da Ekonomik Odaların seçiminde siyasi partiler, İşçi Odaları ve iş konseyleri seçimlerinde ÖGB içindeki siyasi fraksiyonlar etkili olmaktadır. İş konseyi ve İşçi odaları seçimleri sonuçlarına göre ÖGB ve üye sendikaların yönetim organlarındaki görevler siyasi fraksiyonlar tarafından paylaşılmaktadır. Ülkede siyasi partiler arasındaki yakın ilişkiler nedeni ile birçok sendika yöneticisi parti organlarında yer almaktadır. Sendikaların yetkili organlarındaki kişilerin birçoğu Ulusal Konsey'in üyesidir. ÖGB başkanları Ulusal Konsey Başkanı olabilmektedir. Ayrıca sendika yöneticileri hükümette bakan olarak yer alabilmekte, millet meclisi başkanı veya üyesi olabilmektedirler⁴³.

IX. YÖNETİME KATILMA

Avusturya'da 1973 yılında çıkarılan Toplu İş İlişkileri Yasası'na göre 5 ve daha fazla işçi çalıştıran tüm işletmelerde iş konseylerinin kurulması zorunludur. Mavi ve beyaz yakalılar işçiler için ayrı konseyler oluşturulmaktadır. İş konseylerinin üye sayısı işletmede çalışanların sayısına bağlı olarak değişmektedir.

40 ETUI (1985:31)

41 ILO (1986:40-41)

42 ETUI (1985:31)

43 ILO (1986:41-42)

Konsey üyeleri işletmede çalışanlar arasından tüm işçilerin gizli oyu ile belirlenmektedir. Sendikaların aday liste hazırlamaları sözkonusu değildir. Ancak genelde konseyler sendikalı işçilerden hatta sendika yönetim kurulu üyelerinden oluşmakta, böylece sendika ile konsey arasında yakın bir ilişki sağlanmaktadır. Ayrıca sendika temsilcileri ile İşçi Odası temsilcileri iş konseyleri toplantılarına davet edilmektedir. Yakın ilişkiye rağmen iş konseyleri kendilerini temelde işletmede çalışanların temsilcileri olarak görmektedirler. Bu nedenle zaman zaman iş konseyi ile sendika arasında uyuşmazlıklar ortaya çıkmaktadır.

İş konseyi üyeleri 3 yıl için seçilmekte ancak bir üyenin birden fazla seçilme imkanı bulunmaktadır. Konsey üyeleri görevlerini gerekli hallerde çalışma saatleri içinde yerine getirebilmektedirler. İşveren bu durumda herhangi bir ücret kesintisi yapmadan izin vermek zorundadır. İşçi sayısı 150 ve daha fazla olan işletmelerde konseyin bir üyesi, büyük işletmelerde birkaç üyesi iş görme borcundan muaf tutulmaktadır.

İş konseyi üyeleri bir görev dönemi süresince iki haftalık ücretli eğitim izinine hak kazanmaktadırlar. Üyeler feshe karşı özel olarak korunmuştur. İş konseyi üyelerinin sözleşmelerinin feshi için yetkili kamu organından izin alınması zorunludur. Bu izin sadece yasada açıkça belirtilen durumlar için sözkonusudur.

İş konseylerinin faaliyet alanı bilgi verme ve denetim hakkından danışma ve kararlara katılma hakkına kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Konseyler sosyal ve personel konuları ile olduğu kadar ekonomik konularla da ilgilenmektedirler. Ancak konseyin ekonomik konulardaki etkinliği daha sınırlıdır.

Sosyal ve personel konularında iş konseyleri bilgi alma ve danışma hakkının yanısıra belli konularda ortak karar alma hakkına sahiptir. İşverenin konseyle anlaşma sağlamadan işçi denetimi ile ilgili teknik sistemleri, disiplin kurallarını veya ücretleme sistemlerini uygulaması sözkonusu değildir. İş konseyleri feshe karşı Uzlaştırma Ofisi'ne başvurma hakkına sahiptir.

Ekonomik konularda konsey bilgi, danışma ve onay hakkı ile donatılmıştır. Belirli büyüklükteki işletmelerde konseyler rasyonelleştirme birleşme gibi işçileri olumsuz yönde etkileyen ve önemli değişiklikler içeren konularda itiraz hakkına sahiptir. İş konseyleri işverenle işletme anlaşmaları yapabilmektedirler. İşletme anlaşmaları toplu sözleşmelerden farklıdır. Anlaşmalar ancak yasanın belirlediği konularda düzenlemeler içerebilmektedir. Ücret ile ilgili konular işletme anlaşmalarının kapsamı dışında kalmaktadır. Yasa koyucu bazı konularda işletme anlaşmaları yapılmasını teşvik etmiştir. İşveren disiplin hükümleri, başarıya göre ücretleme, denetim gibi genel hükümleri ancak iş konseyinin onayı ile alabilmektedir. İşveren onay almadığı ve işletme anlaşması yapmadığı takdirde

bu önlemlerin gerçekleştirilmesi sözkonusu değildir. Buna karşılık düzene ilişkin hükümler, günlük çalışma saatlerinin başlangıcı ve sonu, sosyal planlar gibi sorunlarda iş konseyi ve işveren bir işletme anlaşması yapılmasını veya değiştirilmesini isteyebilmektedir. Bu konuda anlaşma sağlanamaması halinde taraflar Uzlaştırma Ofisi'ne başvurabilmektedir. Ofisin aldığı karar işletme anlaşması hükmündedir. İşletme anlaşmaları tek taraflı olarak yürürlükten kaldırılamamaktadır. Tarafların bu anlaşmaların kaldırılması ve değiştirilmesi için anlaşma sağlayamamaları halinde Uzlaştırma Ofisi'ne başvurmaları zorunludur. Gönüllü işletme anlaşmaları ise feshedilebilmektedir. Ancak bu anlaşmalar çalışmakta olan işçiler için yeni bir işletme anlaşması yapıncaya veya bireysel olarak bir değişiklik kararlaştırılincaya kadar yürürlükte kalmaktadır. Yasa belirli süreli anlaşmalar yapılmasına da imkan tanımıştır⁴⁴.

Avusturya'da 1973 yılında çıkarılan yasa ile teşebbüs düzeyinde yönetime katılma düzenlenmiştir. Yasa 1 Haziran 1990 tarihinde yenilenmiştir. Yasa 300'den fazla işçi çalıştıran sınırlı sorumlu şirketlerle, anonim ortaklıklarda ve kooperatiflerde işçilerin denetim kurulu düzeyinde temsil edilmelerini öngörmektedir⁴⁵. Avusturya Şirketler Yasası'na göre denetim kurulu pay sahipleri genel kurulu tarafından belirlenmekte, genel işletme politikası üzerinde karar alma ve yöneticileri seçme hakkına sahip bulunmaktadır⁴⁶.

Yasa'ya göre işçilerin denetim kurulunda 1/3 oranında temsil edilmeleri söz konusudur. İşçi temsilcileri diğer kurul üyeleri ile aynı haklara sahiptirler. Bu oy hakkını da içermektedir. Ancak denetim kurulu başkanının seçiminde sadece kurul üyelerinin değil pay sahipleri tarafından belirlenen üyelerin çoğunluk oyu aranmaktadır. İşçi temsilcileri iş konseyleri tarafından atanmakta, adayların konsey üyesi olmaları koşulu aranmaktadır⁴⁷.

X. DİĞER ÖZELLİKLER

ÖGB birçok alanda aktif şekilde faaliyet göstermektedir. Halen "Sanayi ve Çalışma Bankası"nda hisse sahibidir. Ülkedeki mali örgütlerden biri olan banka önceleri belirli konularda sendika üyelerine hizmet sağlamış, daha sonra hizmet ve faaliyet alanını genişletmiştir.

ÖGB'e ait bir yayınevi ile "Mesleki Eğitim Enstitüsü" bulunmaktadır. Enstitü ÖGB tarafından finanse edilmektedir. "Avusturya Sosyal Turizm

44 Tomandi (1987:260-266); ILO (1986:65-71)

45 EIRR (1991:22)

46 ILO (1986:68)

47 EIRR (1991:22)

Birliği" de 1953 yılında ÖGB'nin katkıları ile kurulmuştur. ÖGB 1972 yılında 1.6 milyon ÖGB üyesi için kaza sigortası oluşturmuş, 30 yıl içinde üyelik aidatları ile tüm sendika üyelerini sigortalamıştır⁴⁸.

SONUÇ

Avusturya sendikaları 1945 yılından bu yana izlediği politikalarla toplum içinde güçlü bir konum elde etmişlerdir. Sendikaların işveren örgütleri ile oluşturduğu gönüllü işbirliği ve dayanışma sistemi ülkenin gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur. Bugün Avusturya sendikaları işçi odaları ile birlikte kurumsallaşmış işbirliği sistemi içinde üyelerinin çıkarlarını en iyi şekilde temsil etmeye çalışmaktadırlar.

KAYNAKLAR

- EIRR; Vol 205, February 1991.
- ETUI; The Trade Union Movement in Austria: The ÖGB, Info 12, Brussels, 1885.
- Gülmez, M; Memurlar ve Sendikal Haklar (Türkiye'de ve Dünya'da), Ankara, 1990.
- ILO; The Trade Union Situation and Industrial Relations in Austria, Geneva, 1986.
- Tomandi, T; "Avusturya'da İş İlişkilerinin Düzenlenmesi (çev. İrfan Yazman), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XXXIX, Sayı 1-4, Ankara, 1987.
- Karlofer, F - Pelinke, A; "Avustria", European Labor Unions (ed: Joan Campbell), Toronto, 1993
- Meydan Larousse, Cilt 2
- OECD; Employment Outlook, Brussels, 1991
- ÖGB; Economic and Social Partnership in Austria, 1990
- ÖGB; ÖGB, 1993
- Temel Britanica; Cilt 2